

Illyés Gyula:
Egy mondat a zsarnokságról
(1950)

*Hol zsarnokság van,
ott zsarnokság van,
nemcsak a puszkacsóban,
nemcsak a börtönökben,*

*nemcsak a vallatószóban,
nemcsak az éjszakában
kiáltó órájában,
ott zsarnokság van*

*nemcsak a füst-sötéten
gomolygó vádbeszédben,
beismerésben,
rabok fal-morse-jében,*

*nemcsak a bíró hüvös
ítéletében: bűnös! –
ott zsarnokság van,
nemcsak a katonásan*

*pattogatott “vigyázz!”-ban,
“tűz”-ben, a dobolásban
s abban, ahogy a hullát
gödörbe húzzák,*

*nemcsak a titkon
félíg nyílt ajtón
ijedten
besuttogott hírekben,*

*a száj elé kapott ujj
“pszt”-jében, hogy ne mozdulj,
hol zsarnokság van,
ott zsarnokság van*

*nemcsak a rács-szilárdan
fölrakott arcvonásban
s e rácsban már szótlán
vergődő jajsikolyban,*

*a csöndet
növelő néma könnyek
zúhatagában,
táguló szembogárban,*

*az van az éjben halkán
sikló gépkocsiszájban
meg abban,
megállt a kapulajban;*

abban, ahogy a "halló"
közben – érzed – a kagyló
csöndjén keresztül
figyel egy idegen fül;

nemcsak a telefondrót
közt vergődő Laokoon-mód:
vonat, repülő, sínpár,
gúzsbog, kötélzár,

mert zsarnokság van,
nemcsak a talpra álltan
harsogott éjjenekben,
hurrákban, énekekben,

az ernyedetlen
tapsoló tenyereken,
az operában,
a trombitában,

ott van az utca sarkán
az éppoly barsány –
vígán vagy kongó zordan
feszülő kőszoborban,

az van a derűtelen
tarkálló képteremben,
külön minden keretben,
már az ecsetben;

mert zsarnokság ott van
jelenvalóan
mindenekben,
ahogy a régi istened sem;

mert zsarnokság van
az óvodákban,
az apai tanácsban,
az anya mosolyában,

abban, ahogy a gyermek
dadog az idegennek,
ahogy, mielőtt sügtél,
hátrafordultál,

nemcsak a szögesdrótban,
nemcsak a könyvsorokban
szögesdrótnál is jobban
bénító szölamokban;

az ott van
a búcsúcsókban,
ahogy így szól a hitves:
mikor jössz haza, kedves,

*az utcán oly szokottan
ismételt hogy-vagy-okban,
a hirtelen pubáiban
szorított kézfogásban,*

*ahogy egyszer csak
szerelmed arca megfagy,
mert ott van
a légyottban,*

*nemcsak a vallatásban,
ott van a vallomásban,
az édes szómámban,
mint légydög a borodban,*

*mert álmaidban
sem vagy magadban,
ott van a nászi ágyban,
előtte már a vágyban,*

*mert szépnek csak azt véled,
mi egyszer már övé lett;
vele hevertél,
ha azt hitted, szeretted,*

*tányérban és pohárban,
az van az orrba-szájban,
világban és homályban,
szabadban és szobádban,*

*mintha nyitva az ablak
s bedől a dögszag,
mintha a házban
valabol gázfolyás van,*

*ha magadban beszélgetsz,
ő, a zsarnokság kérdez,
képzleletemben
se vagy független,*

*fönt a tejt is már más,
határsáv, hol fény pásztáz,
aknamező; a csillag;
kémlelő ablak,*

*a nyüzsgő égi sátor
egyetlen munkatábor;
mert zsarnokság szól
lázból, harangozásból,*

*a papból, kinek gyónol,
a prédikációkból,
templom, parlament, kánpad,
megannyi színpad;*

*hunyod-nyitod a pillád,
mind az tekint rád;
mint a betegség,
veled megy, mint az emlék,*

*vonat kereké, hallod,
rab vagy, erre kattog;
hegyen és tavak mellett
be ezt lehelled;*

*cikáz a villám, az van
minden váratlan
zörejben, fényben,
szív-hökkenésben;*

*a nyugalomban,
a bilincs-unalomban,
a záporzuhogásban,
az égig érő rácsban,*

*a cellafal-fehéren
bezáró hőésésben;
az néz rád
kutyád szemén át,*

*s mert minden célban ott van,
ott van a holnapodban,
gondolatodban,
minden mozdulatodban;*

*mint víz a medret,
követed és teremtéd;
kémlélődsz ki e körből,
ő néz rád a tükkörből,*

*ő les, hiába futnál,
fogoly vagy, s egyben foglár;
dobányod zamatába,
ruháid anyagába*

*beivódik, evődik
velődik;
töprengenél, de eszmét
tőle fogan csak elméd,*

*néznél, de csak azt látod,
amit ő eléd varázsolt,
s már körben lángol
erdőtűz gyufaszálból,*

*mert mikor ledobtad;
el nem tapodtad;
így rád is ő vigyáz már
gyárban, mezőn, a háznál;*

*s nem érzed már, mi élni,
hús és kenyér mi,
mi szeretni, kívánni,
karod kitárni,*

*bilincseit a szolgálga
maga így gyártja s hordja;
ha eszel, őt növeszted,
fiad neki nemzed,*

*hol zsarnokság van:
mindenki szem a láncban;
belőled búzlik, árad,
magad is zsarnokság vagy;*

*mert már miattad dermed
dacha a gyermek,
s lesz az öledben ringó
feleség ringyó;*

*vakondként napsütésben
így járunk vaksötétben
s feszegetünk kamarában
futva bár Szaharában;*

*mert ahol zsarnokság van,
minden hiában,
e dal is, az ilyen hű,
akármilyen mű,*

*mert ott áll
eleve sírodnál,
ő mondja meg, ki voltál,
porod is neki szolgál.*